

PICTURILE DE LA BOLNIȚA MÂNĂȘTIRII COZIA

Ioana Iancovescu

Bolnița mânăștirii Cozia, cu hramul Sf. Apostoli Petru și Pavel, a făcut obiectul a numeroase cercetări și chiar restaurări, beneficiind inclusiv de un relevu iconografic realizat de Carmen Laura Dumitrescu¹. *Arhiva SCIA* prezintă aici repertoriul iconografic complet, inclusiv cu inscripțiile pictate ale fiecărei scene sau sfânt – a căror verificare și traducere s-a făcut împreună cu doamna Ruxandra Lambru de la Universitatea din București.

Biserica de plan triconc, cu turlă pe naos și o încăpere vestică având deschideri largi, dar asimilabilă ca funcție pronaosului, a fost ridicată și pictată în 1542-1543, în timpul domniei lui Radu Paisie, care și este reprezentat în naos, ținând macheta bisericii, alături de soția Ruxandra și fiul său Marco. Dar pisania pictată în pronaos îl menționează doar ca voievod în scaun la acea dată, adăugând însă numele ieromonahului Maxim, căruia lucrările de la bolnița să-i „fie spre odihnă” – formulă din care s-a dedus implicarea sa, discretă dar hotărâtoare, în actul ctitoricesc². Deși portretul acestuia nu figurează în biserică, în schimb a fost pictat în pronaos sf. Maxim Mărturisitorul, în fața ispravnicului Stroe, ceea ce ar putea reprezenta opțiunea ctitorului din umbră.

Pictura deosebit de expresivă și relativ bine păstrată este datorată zugravului David care a lucrat aici împreună cu fiul său Raduslav. Personalitatea și formația celor doi artiști au ridicat numeroase întrebări: Maria-Ana Musicescu identifica în pictura lor o „lungă tradiție balcanică”, iar Carmen Laura Dumitrescu presupunea că numele „Raduslav” ar trimite spre surse „sud-slave”, în timp ce stilistic, unele ansambluri din Serbia și Macedonia din secolul al XIV-lea, dar și picturile din vechiul catolicon de la Meteora ar reprezenta familia cea mai apropiată a picturilor de la Cozia³. O serie de detalii iconografice și stilistice ar arăta însă că acest ansamblu se revendică mai curând din „familia” de tradiție bizantină, decât dintr-o moștenire liniară, fără ca pictura contemporană din Grecia să-i fie străină⁴.

O serie de particularități iconografice, neobișnuite epocii și locului, dar regășibile în pictura bizantină, invită la reconsiderarea picturii pierdute din altarul și naosul catoliconului mânăștirii drept model pentru bolniță⁵: ampla imagine a Agnețului între îngeri din hemiciclul altarului⁶, cu o inscripție extrasă din slujba proscomidiei; cele două scene din ciclul Patimilor, din altar, care continuă o scurtă serie

¹ *Pictura murală din Țara Românească în veacul al XVI-lea*, București, 1978, pl. 9-11. Relevuul desenat de arh. Anișoara Sion. Aceeași enumerare a temelor și la Luiza Zamora, *Biserici bolniță din Țara Românească în secolele XVI-XVIII*, Grupul Român pentru o Istorie Alternativă (www.patzinakia.ro), București - Cluj-Napoca, 2007, linkul direct, p. 120-121.

² C.L. Dumitrescu, *Pictura*, p. 16-17.

³ *Istoria Artelor Plastice în România*, I, București, 1968, p. 263 și 267; C. L. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 73-74 și n. 20, p. 107.

⁴ V. și RRHA-BA XLVIII (2011), p. 3-11.

⁵ Moștenirea ipotetică a picturii de secol XIV din catolicon, în RRHA-BA XLVI (2009), p. 3-9.

⁶ La Gračanica pe turlă sub Pantocrator; la biserica rupestră Sveti Spas din Višni, Ohrid (primii ani ai secolului al XV-lea), în altar, comasată cu teoria sfinților ierarhi (Gojko Subotić, *L' école de peinture d' Ohrid au XVe siècle*, Ohrid, 1980, p. 25, fig. 2 și foto 2).

începută în naos pe latura nordică și se continuă cu Învierea și duminicile Pentecostarului de pe latura de sud, apoi de vest a naosului, realizând așadar o conexiune iconografică între cele două spații principale ale bisericii, probabil inspirată din ordonanța care a existat și în pictura originală a catoliconului – ordonanță legată mai curând de unele biserici din Serbia și Macedonia secolului al XIV-lea, decât de pictura moldovenească din epoca lui Ștefan cel Mare; sfinții militari – într-o succesiune ce cuprinde și zona vestică a altarului – care poartă, în majoritate, veșminte lungi, de curteni, după o „modă” moștenită din pictura macedoneană a secolelor XIV-XV și care va reapărea în Țara Românească în pictura brâncovenească, de această dată preluată din repertoriul atelierelor de pictură de secol XVI din Nord-Vestul Greciei; arhaismul reprezentării celor doi melozi, sf. Ioan Damanschinul și Teofan, în panouri conexe scenei Adormirii Maicii Domnului, după o schemă proprie modelelor bizantine târzii, și nu celor grecești contemporane; lunga inscripție votivă care înconjură pronaosul, deasupra sfinților cuvioși, reluând amplasarea celei de secol XIV din pronaosul bisericii mari.

Chipurile nefăcute de mână de la baza turlei, asociate aici cu Hetimasia și un tetramorf, țin de o practică a tradiției bizantine târzii (Ziča, cca 1309-1316; Ravanica, ante 1389⁷ etc.), ce supraviețuiește în Țara Românească în secolul al XVI-lea (Stănești, 1536), dar ulterior devine tot mai rară. Remarcabile sunt absența apostolilor de pe tamburul turlei și cele opt medalioane de la baza acestuia, ce cuprind figurile episcopilor Romei, dintre care Silvestru și Vighilie rostesc Crezul; omoforul purtat peste veșmântul antic de apostolii Cleopa sau Andronic amintește de pictura de la Afendiko, Mistra (Hodighitria, ante 1311)⁸, ca și, două decenii după bolnița Coziei, de pronaosul de la Snagov (1563); tot un arhaism îl reprezintă icoana lui Iisus Anaperson surmontând ușa naosului. Prezența Cinei de taină în conca de sud este neobișnuită și improprie suprafeței de pictat, dar împreună cu Cincizecimea din conca nordică înfățișează Sinaxele apostolilor inspirate de hram.

Programul încăperii vestice certifică funcția acestuia de pronaos, cu Imnul Acatist (în mare parte pierdut) și Viața sf. Ioan Botezătorul în 18 scene care urmăresc strâns, inclusiv în inscripții, textul evanghelic (cărui se adaugă scena aflării capului) – de altfel foarte asemănătoare structurii ciclului de la bolnița Bistriței⁹. Dată fiind lățimea bolții, este foarte posibil ca în axul acesteia să fi existat o succesiune de medalioane, și nu doar scenele primei secțiuni a Imnului Acatist. Iconografia peretelui de răsărit definește statutul de biserică secundară în așezământul monahal: icoana de hram a catoliconului, sf. Treime la Mamvri (cu nimburi crucigere și cu inscripția numelui lui Iisus Hristos la fiecare dintre cei trei îngeri¹⁰) este flancată de chipurile sf. apostoli Petru și Pavel (hramul bolniței). Ampla galerie de sfinți cuvioși din registrul inferior se prelungește și în cele două nișe ale peretelui de răsărit – o altă particularitate ce racordează biserica la tradiția bizantină moștenită prin catoliconul mănăstirii –, cu figurile a doi pustnici.

⁷ Branislav Živković, *Žiča. Les dessins des fresques*, Belgrad, 1985, p. 6; Marina Belović, *Ravanica. History and painting*, Belgrad, 1999, p. 221-222.

⁸ Doula Mouriki, „The Wall Paintings of the Pantanassa at Mistra: Models of a Painters' Workshop in the Fifteenth Century”, *The Twilight of Byzantium*, Princeton, 1991, p. 226 și fig. 6.

⁹ Alexandru Efremov, „Pictura interioară din paraclisul mănăstirii Bistrița”, *BMI* XLI (1972), nr. 3, pl. 4 și 5; C.L. Dumitrescu, *op. cit.*, pl. 5.

¹⁰ Semnalată anterior la bolnița Bistriței, în reprezentarea sf. Treimi nou-testamentare.

Crucile cu criptograme de la intrarea în pronaos devin tot mai rare în acest loc în Țara Românească, dar textele criptate și mai ales efonisul din Liturgia Darurilor reprezintă „the most popular legend”¹¹.

Fotografiile sunt făcute de Ecaterina Cincheza-Buculei (ECB), Vlad Bedros (VB) și de autoare. În semn de reverență față de studiul doamnei Carmen Laura Dumitrescu și pentru a facilita cercetările ulterioare, pentru relevu s-a plecat de la desenul întocmit de arh. Anișoara Sion, dar cu altă notare a scenelor.

¹¹ Christopher Walter, „IC XC NI KA. The apotropaic function of the victorious Cross”, *REB* 55 (1997), p. 212.

Programul iconografic

Altar

1. **Maica Domnului „ocrotitoarea tuturor”** (м[ѣ]дѣ ѿ всѣм застѣпница) cu **Pruncul** între **arhanghelii Mihail** [...] la N și **Gavriil** (агѣл(а) гаврѣи(а)) la S
2. **Împărtășirea apostolilor** (la N: „Luați, mâncați, acesta este trupul Meu care Se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor”, [п]рѣимѣте адите се е(с)[т]ѣло мое за вы лѣнимое въ вставленіе| [...]к[...]¹²; la S: „Beți dintru acesta toți, acesta este sângele Meu, al legii celei noi”, пите ѡ(т) нежъ вси се естъ кровь моя новаго завета: ecfonisele de instituire a jertfei)
3. **Agneț** („Venind steaua, [a stat deasupra] unde era Pruncul”, прѣидъше звѣзда(а) • идеже въ ѡтрочѣ¹³: rugăciunea la punerea steluței, la proscomidie, cf. Mt. 2, 9), între **îngeri** cu ripide („sfânt”, • сѣ • ; „Domnul”, • а, •) și **serafimi** („cu șase aripi”, шесто крила(т))
4. **Îngeri** cu ripide („Îngerul Domnului”, ааа • г(а)нъ; pe ripide: „sfânt”, агіос¹⁴)
5. **Sf. Vasile cel Mare** (пѣты(и) василіе великы(и); „Nimeni din cei legați cu poftă și cu desfătări trupești nu este vrednic”¹⁵, никтоже| достоинъ ѿ свезавш[и]хъ- съ| плѣтскы|ми похот|ми и сласть|ми :-: rugăciunea din timpul cântării heruvimice)
6. **Sf. Grigore Teologul** (пѣты григоріе вѣсло(в); „Mulțumim Ție, Doamne, Dumnezeu! puterilor, Care ne-ai învrednicit pe noi și acum a sta înaintea sfântului Tău jertfelnic”, благодари(м) т[...]| ги бѣ сила(м)| сподобльшаго¹⁶ на(с) пр[2](ă)стати и| ннѣ сѣт[о]м[оу]| твоемоу| жрътвникоу :-: prima rugăciune pentru credincioși, liturghia sf. Ioan Gură de Aur)
7. **Sf. Ioan Gură de Aur** (пѣты іѡ золотоуст; „Cu aceste [fericite] puteri [și noi, Stăpâne, Iubitorule de oameni, strigăm și grăim:] Sfânt ești [și] preasfânt”, съ си[ми] [...] | с[и]лами [...] | [...] | [...] | [...] | [...]к сѣтѣ| е[си] [...]к[...]¹⁷: rugăciunea de taină la cântarea serafimilor, liturghia sf. Ioan Gură de Aur)
8. **Sf. Chiril al Alexandriei** (пѣты кѣрри(а) александръскы(и); „[Doamne,] Dumnezeu nostru [Care] întru [cele de sus locuiești și la cele de jos privești, Care ai adus] mântuire [neamului omenesc pe Unul Născut Fiul Tău și Dumnezeu, pe] Domnul nostru [Iisus] Hristos”, [ги] бѣ наш [...] н[а] [...] | [...]2ни2? | [...] | [...] | г[а] н[а] ш[е]го [...] о[п]а¹⁸: rugăciunea pentru catehumeni, liturghia sf. Ioan Gură de Aur)

¹² În ms. slav. BAR 502 (*Liturghier*, Țara Românească ?, sec. XVI), f. 29r: прѣимѣте адите се е(с)т|ѣло мое еже за вы лѣнимое въ вставленіе| адоуѡв(і) .

¹³ *Ibidem*, f. 2v: приш2(а)ши звѣзда, ста врѣхоу идеже въ ѡтрочѣ-. În *Liturghierul* lui Macarie (1508), avem: прѣидъши звѣзда ста врѣхоу| идеже въ ѡтрочѣ (р. 27).

¹⁴ Cuvântul grecesc ortografiat cu litere chirilice.

¹⁵ Pentru citatele de pe filacterele sf. ierarhi, s-a folosit ediția: *Liturghier*, IBMBOR, București, 2000.

¹⁶ În loc de сподобльшаго, „(Cel) Care ne-ai învrednicit”. În ms. slav. BAR 502, f. 18v și în *Liturghierul* lui Macarie, p. 58, aceeași formulă ca la Cozia: влѣдари(м) т- ги бѣ сила • | спод(а)бльшаго на(с) прѣ(ă)стати |и| ннѣ сѣтмоу| твоемоу| жръ(т)|вникоу.

¹⁷ În ms. slav. BAR 502, f. 28v: съ сими и мы влѣнами| силами, вл(а)кѡ члѣкоу|вче въпїемъ и глѣмъ • | сѣтъ еси аѹ еп̄д̄еі © è |і̄ д̄ӯп̄д̄ •. În *Liturghierul* lui Macarie (р. 79), lipsește – probabil ca la Cozia – formula „cu adevărat”: сѣтъ еси и прѣ|сѣтъ.

¹⁸ În ms. slav. BAR 502, f. 17v: [г]и бѣ нашъ, иж2 на высѡкы(х) живыи, и на слѣр2н[...]| призира © • иж2 сп̄с2ні2| (f. 18r) родоу члѣско(м) пославь, | 2динорѡ(а)наго сво2аі с̄на и вѣ, и г[а] наш2го іѡ б[а] •. În *Liturghierul* lui Macarie (р. 56-57): ги бѣ2 нашъ, иж2| на высѡкыхъ жив2и, | (р. 57) и на слѣр2наа призира © • иж2| і̄ а сп̄(с)2ні2 родоу члѣско(м) пославь, 2динорѡднаго сво2аі с̄на и| вѣа и г[а] наш2 ѡ б[а].

9. **Sf. diacon Lavrentie** (пѣты дѣако(н) лаврентіє)
10. **Sf. arhidiacon Ștefan** (пѣты архидѣако(н) стѣфан)
11. **Iisus în mormânt** (ѿ ѿ ѿ)
12. **Sf. Nicolae** (пѣты николає)
13. **Plângerea** („Punerea în mormânt”, гробное прїданіє¹⁹)
14. „**Îngroparea lui Hristos**” (погребеніє хрѣво)
15. **Sf. Nichita**²⁰ (пѣты никита)
16. **Sf. Platon** (пѣты · платонь ·)
17. **Sf. Andronic** (пѣты андрони(к))
18. **Sf. Tarh** (пѣты тарх)
19. **Înălțarea Domnului** [...]
20. „**Nașterea Născătoarei de Dumnezeu**” (рожд(д)ство вцѣж)
21. **Intrarea în Biserică a Maicii Domnului** ([...]; мѣр ѿѣ)
22. **Sf. Ioachim** (пѣты іоаким)
23. **Sf. Ana cu Maica Domnului** (сѣла анна)
24. **Motive decorative**

Naos

1. **Pantocrator** [...]
2. **Serafimi** cu ripide
3. **Arhangheli** (începând de la E: „Îngerul Domnului”, [агль] гнѣ; „Îngerul Uriil”, агль иורי(л); „Îngerul Domnului”, агль гнѣ; „Îngerul Mihail”, агль ми(х)[а]ил; „Îngerul Domnului”, агль гнѣ; „Îngerul Rafail”, [агль] рафаил; „Îngerul Domnului”, [агль] гнѣ; „Îngerul Gavriil” [аг]ѣу [г]а[вр]ил)
4. **Profeți** (începând de la E): **Aaron** (пр(о)р(о)к аро(н); „Toiagul lui Aaron înflorește; în(tre?) toiegele preoțești”, живль аарон|ов · про|цвѣте| въ жре(д)в|и їерей|сѣтѣи :- : cf. Numeri 17, 8²¹), **Solomon** (пр(о)р(о)к солом(о)н; „Doamne, Dumnezeuul lui Israil, biserica aceasta care s-a zidit întru numele Tău să fie”, гѣ вѣ їислѣвъ хралмѣ съ егѣжѣ съ зѣд(х)| имени|мѣ твон(м)| да вѣдѣ(т): cf. III Regi, 8, 23-53 sau II Paralipomena 6, 14-42), **Zaharia**²² (прѣ(к) захарїа; „Binecuvântat [este] Domnul, Dumnezeuul lui Israil că a cercetat și a făcut izbăvire poporului Său”, бл(с)вѣ(н) гѣ бл̄ їлѣвъ іако прѣкѣти [и] сѣт[â]р|и избавлє|нїє| людємѣ с|вон[мѣ] { : Luca 1, 68), **Ghedeon** (прѣк гедєо(н); „Zis-a Ghedeon către Domnul: dacă vei izbăvi prin mâna mea în acel chip cum ai spus, iată eu pun înainte lâna”, ре(ч) гедєо(н) кѣ гѣоу аще спласєши ржк|ѣе мое єї²³ имѣжъ вбразо(м)| ре(ч) сє положє| рѣно :- : cf. Judec. 6, 36-37), **Daniil** (пр(о)р(о)к дани(л); „Privi Daniil până când s-au așezat scaune și Cel vechi de zile” (...S-a așezat), видѣ²⁴ дани|ил · дондє|жѣ прѣкѣто|л постав[...]|шѣсє · и вє[тх]|и днѣми: Dan. 7, 9), **Піе** (пр(о)р(о)к илїа; „Cu râvnă am râvnit pentru Domnul Atotțiitorul”, ревнє полревновах|

¹⁹ прїданіє vsl. „adăugare”.

²⁰ Cei patru sfinți militari de la nr. 15-18 au facut parte de la început din spațiul altarului.

²¹ Cf. versiunea sinodală a *Sfintei Scripturi*, 1988.

²² Cu veșmânt preoțesc: tatăl sf. Ioan Botezătorul figurează uneori între profeții de pe tamburul turlei, ca de exemplu la Ravanica (ante 1389): Marina Belović, *Ravanica*, p. 88-89 și foto XXXVII.

²³ Segment grafic fără sens în context.

²⁴ Apare și un х (?) suprascris, dar în context nu are sens.

ω<τ> γ̃и въск|дръжит|єлю :~ : III Regi 19, 10), **David** (прѣк дави(д); „Chivot, Fecioară, mai înainte te-am văzut”, кивотъ| двѣ • прѣк|жеде ви • |дѣ(х) те :~ : cf. ps. 131, 8), **Moise** (пр(о)р(о)к монсы; „Proroc va ridica vouă Domnul dintre frații voștri”, прѣка| въз|д|виг|нж(т) ва(м) γ̃и| ω<τ> врати|è ваши(х): Deut. 18, 15)

5. **Episcopii Romei** (începând de la E): **Silvestru** (сѣтъ • силвестроу папа ри(м)скы; pe carte: [...] ²⁵), **Vigilie** (сѣтъ вергилие папа ри(м)скы; pe carte: „Și întru Unul Domn, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul [născut, Care din] Tatăl S-a născut”, и въ юди|ного г̃а • |тѣ х̃а с̃на| б̃жїа • єд(и)|но[...][... îò]ца ро[ж]|дєнна|г[о] { }, **Grigorie** (сѣтъ григорїе папа ри(м)скы), ? (сѣтъ [...] ри(м)скы), **Celestin** (сѣтъ велестин ²⁶ папа римь), **Agaton** (сѣтъ • агафон • папа римь), ? ([...]), ? ([...] ри(м)скы)
6. **Mandylion** („Sfânta Mahramă”, сѣты ωρσς), **Keramion** („Sfânta Cărămidă”, сѣта керамида; іс х̃с), **Tetramorf** („șase aripi”, шесто крила[ò]), **Tronul Hetimasiei** între **îngeri** („Pregătirea”, ¹ готованїе)
7. **Evangelistii: SE, Luca** (сѣты лоука єуагел(с); „Deoarece mulți au început să istorisească despre faptele deplin adevărate între noi, precum este scris”, понежъ| оуво мн|оши нач|єши повѣстѣ • ω || извѣст|вовани[хъ?]| въ на(с) вєщ|и такожъ| 2(с)[т] писан(о) { : cf. Lc. 1, 1); **SV, Ioan** (сѣты іω богослов; „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”, въ начє|лѣ вѣк| слово и слово вѣк|| къ б̃о и| б̃в вѣк| слово :~: In. 1, 1); **NV, Matei** (сѣты маѣє єуагелє[ñò]; „Cartea neamului lui Iisus Hristos”, книга| рож(д)|ñ|тв| іоу х̃ва :~: Mt. 1, 1); **NE, Marcu** ([...] єуагелє(ñ); „Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos”, зачєло є|уагелє| іс̃а х̃а :~: Mc. 1, 1)
8. **Apostoli din cei 70** în medalioane. La E: **Cleopa** (cu omofor? [сѣты] клеω(п)[а]); **Andronic** (cu evanghelie și omofor; [сѣты] андро[...](è)), **Siluan** (сѣты силау|ань ²⁷), **Agav** (сѣты агавь), **Anania** (cu felon, omofor și evanghelie; сѣты аннанїа); la S: **Filip** (cu chivot; сѣты фїлип), **Prohor** (сѣты прохор), **Nicanor** (сѣты нїкано(ρ)), **Ruf** (cu felon, omofor și evanghelie; сѣты роуфа ²⁸), **Sosten** (сѣты состен); la V: **Lin** (сѣты лина ²⁹), **Tihic** (с[ѣты] ò̃̃(è)), ? (сѣты [...]), ? (cu omofor și evanghelie; [...]), ? ([...]); la N: ? ([...]), ? (cu omofor și evanghelie; [...]), ? (сѣты [...]), ? ([...]), ? ([...])
9. **Cina de Taină** (вечєра таина)
10. **Cincizecimea** ([...]; în partea de jos: „lumea”, ми[рѣ])
11. **Schimbarea la Față** ([...]; în dreapta: [ñ] х̃с)
12. **Patriarhii Vechiului Testament** în trei medalioane ([...])
13. **Intrarea în Ierusalim** („Floriile”, цвѣт|носіє)
14. **Învierea lui Lazăr** ([...])
15. **Buna Vestire** ([благо]вѣщєнїє)
16. **Nașterea Domnului** (рож(д)|ство [...] х̃в̃о)
17. **Întâmpinarea Domnului** (сѣрєтєнїє; м̃р̃ ф̃в̃; іс̃ х̃с; pe filacterul Anei: „Acest Prunc va întări cerul și pământul”, с̃и м|л̃нць| оуѣтв|рьж(д)|д2[т] нє|в̃о и зє|млє {)
18. **Botezul Domnului** (крєщєнїє г(с̃)н[2])

²⁵ Probabil prima parte a Simbolului Crediței, care continuă la sf. Vigilie (numit aici: „Verghilie”).

²⁶ Pentru келестин. Probabil o confuzie de grafie к - в.

²⁷ Ezitare între numele Sila și Siluan.

²⁸ În loc de роуф. Numele sfântului apare la forma de genitiv - роуфа, preluat din *Minee*: „În această zi, pomenirea sfântului...”

²⁹ În loc de лин. Vezi nota precedentă.

19. **Duminica mironosițelor** (¶ñ õñ; „Nu Mă atinge, Maria”, не прїкасає³⁰ се мнѣ маріа)
20. **Duminica slăbănogului** ([...]; ¶ñ õñ)
21. **Duminica samarinencii** („Venind Iisus Hristos la fântâna lui Iacov [...]", [¶ñ õ]ñ прїше(д) въ ст҃҃҃денн(ц)и іаков[а?]: In. 4, 6 sq)
22. **Duminica orbului** („[...] l-a vindecat [la fântâna?] Siloamului (?)”, [...] [исцѣл]ѣветь єго [...]|[...]и си[лоам] [...]è[...]: In. 9, 1 sq)
23. **Răstignirea** (распєтіє хѣво; іс хѣс; мнѣр ѳѣ)
24. **Coborârea de pe cruce** (сънєти хѣво; іс хѣс; мнѣр ѳѣ; ин ци)
25. **Coborârea la iad** („Învierea lui Hristos”, вѣскр(с)єніє хѣво; іс хѣс)
26. **Duminica Tomii** (внѣзаніє³¹ ѳоминно; іс хѣс)
27. **Vindecarea celui cu mâna uscată** („[Iisus] Hristos a vindecat [...] mâna lui”, [¶ñ] хѣ и[сцѣл]ли [...] | єм҃҃ р҃҃҃коу: Mt. 12, 10-13; Mc. 3, 1-5; Lc. 6, 6-10)
28. **Vindecarea hemoroisei** ([¶ñ] хѣс; „[Iisus Hristos a] vindecat [...] femeia [cu] scurgerea de sânge”, [...] [исцѣл]ли [...] жьна³² крѣв[о]тѣчнє: Mt. 9, 20-22; Mc. 5, 25-34; Lc. 8, 43-48)
29. **Adormirea Născătoarei de Dumnezeu** (оуспєніє врѣцѣ; ¶ñ õñ; і ð »у; pe cartea unui ierarh: „Fericiți cei fără prihană”, [владж]єни н|єп|јороч|ни : : ps.118,1³³)
30. **Sf. Ioan Damaschin** (сѣѣ · іѡ · дамаскїн; „Locaș fiind Vieții, ai dobândit viața cea pururea fiitoare; că prin moarte ai trecut la viață”, жнз'ні в|нвше хр(а)м| жнзнь прїєносѣц|нѣ ҃҃҃зчн|ла єси сѣ|мѣртнє во| кѣ живо|тѣ прѣмн|нѣла єси : canonul al doilea (al sf. Ioan Damaschin) la utrenia Adormirii Maicii Domnului, cântarea 6, ultima stihiră³⁴)
31. **Sf. Teofan [Melodul]** (сѣѣ ѳєѡфан; „De vreme ce Rodul cel necuprins al acesteia, prin Care cerul s-a făcut”, аще и неп|остнж(д)н|ь с|єє плод єго|же ра(д)и нѣѡ| в(сѣ)т|ы: canonul al doilea (al sf. Ioan Damaschin) la utrenia Adormirii Maicii Domnului, cântarea 4, ultima stihiră)
32. **Sf. Dimitrie** (сѣѣ днмнтрїє)
33. **Sf. Teodor Stratilat** (сѣѣ · ѳєѡдор · стратилат)
34. **Sf. Pantelimon** (сѣѣ · пантєлєн[...])
35. **Sf. Nestor** (сѣѣ · нєстѡр)
36. **Sf. Procopie** (сѣѣ · прокопїє)
37. **Sf. Mercurie** (сѣѣ мєркоурїє)
38. **Sf. Vah** (· сѣѣ · · вакхо ·)
39. **Sf. Andrei Stratilat** (· сѣѣ андрєа · стратилат(т))
40. **Sf. Metodie** (сѣѣ мєтодїє патрѣсккы)
41. **Iisus dormind** (іс хѣс; мнѣр ѳѣ; аг г(д)н; „Am adormit ca un leu și M-am sculat ca un pui de leu”, по(с)па(х) іако льв и вѣстах · | іако скымєн: cf. Fac. 49, 9; Prohodul Domnului, starea I, 38)

³⁰ În loc de прїкасаі, forma de imperativ a verbului vsl. прїкасаі „a atinge”.

³¹ Cuvânt cu sens obscur. Alte forme ce însoțesc acest praznic: otricanіє, ”vhrenіє.

³² În loc de жєна.

³³ Psalmul 118 (catisma 17) se citește la slujba înmormântării.

³⁴ Traducerea textelor de la nr. 30-31 după *Mineiul pe august*, ed. IBMBOR, București, 1989.

42. **Radu Paisie voievod**³⁵ ținând macheta bisericii (binecuvântat de Hristos, ¶ñ õñ și încununat de un înger, [аг̃]ãê[ü] ã(ã)нъ; „Io Petru voievod”, • ¶W • петрꙋꙋ • | • воєв[о](а) •)
43. **Marco voievod** (încununat de un înger; • ¶W • марко • | воєво(а)³⁶)
44. **Ruxandra doamna** (г̃ж(а) [а] роканда³⁷)
45. **Zamfira** (г̃ж(а) а| са(а) фї|ра)
46. **Sf. Teodosie începătorul de obște** (с̃тѣѣ фєѡдоcіє ѡкщєжитє(а)); pe filacter: „Vrând să te mântuiești, vorbirea deșartă să încetezi și adevărul să îl iubești”, хотѣки с̃п̃(с)т|и се ѡ[т] празн|ословіє да| прѣстанн|ѣтн|и исти|нѣ възлю|бят { { :)
47. **Sf. Lup** (с̃тѣѣ ло(п))
48. **Sf. Eustatie Plachida** (с̃тѣѣ єустатіє • | плакыда)
49. **Sf. Gheorghe** (• с̃тѣѣ • • геѡ(р)гнє •)
50. **Sf. Iacov Persul** (• с̃тѣѣ • іаков • персєни(н))
51. **Sf. Cosma** (с̃тѣѣ козма •)
52. **Sf. Damian** (с̃тѣѣ дамїан)
53. **Sf. Teodor Tiron** (• с̃тѣѣ • фєѡдор • • тирон)
54. **Sf. Mina** (• с̃тѣѣ • • мина •)
55. **Profetul Iona în gura chitului** (пр(о)р(о)к іона; „Strigat-am în necazul meu către Domnul Dumnezeu meu și m-a auzit”, възьпи въ п|ечѣли мои| къ г̃(с)аоу • [б̃г̃]оу| мо[ємоу] и оу[слыша] м- { : Iona 2, 3)
56. **Pilda inorogului** („Toate deșertăciunile omenești”, въсѣк с̃четіє ч̃лѣвѣское: cf. Eccles. 1, 2)
57. **Motive decorative**

Pronaos

- (pe boltă, pictură pierdută, [...])
- Acatistul Bunei Vestiri.** E: [Icos 1]; Condac 2: Buna Vestire (fragment), [...]; Icos 2: Buna Vestire la fântână (fragment), [...]; [Condac 3, Icos 3, Condac 4]; V: Icos 4: Nașterea lui Iisus (fragment), [...]; Condac 5: Venirea magilor (fragment), [...]; Icos 5: Închinarea magilor (fragment de tron), [...]; N: [Condac 6, Icos 6, Condac 7]; Registrul II, E: Icos 7: Maica Domnului pe tron cu Pruncul primind închinarea credincioșilor, [...]; Condac 8: Maica Domnului cu Pruncul în leagăn primind închinarea credincioșilor, [...]; Icos 8: Hristos pe tron cu cerul deschis, [...], ¶ñ õñ; S: Condac 9: Nașterea lui Iisus, cu îngeri în cerul deschis, [...]; Icos 9: Maica Domnului pe tron cu Pruncul, între retori, [...]; Condac 10: Iisus dormind, „Vrând [să mântuiască] lumea, [Împodobitorul tuturor] a venit [la] dânsa, după cum Însuși făgăduise”, [...] [õ]от- мнр[...] [сєм]оу| самоѡвѣщ[...] прїидє; V: Icos 10: Maica Domnului între fecioare și credincioși, „[Zid ești fecioarelor, Născătoare de Dumnezeu, Fecioară,] și tuturor celor ce aleargă [la tine]”, [...] и въсѣ[члѣмъ] [...] і[ри]вѣга[ю]щ[ы]мъ; [Condac 11]; Icos 11: Maica Domnului cu făclie, între credincioși, [...]; N: [Condac 12, Icos 12, Condac 13].
- Viața sf. Ioan Botezătorul: 3.1. Vestirea lui Zaharia** ([...]î[...]|¶ 2ð[...]|2[...]|[...]|î[...]: Lc. 1, 11-20); **3.2. Întâlnirea Maicii Domnului cu Elisabeta** („Îmbrățișarea Mariei”,

³⁵ Ctitorii și la Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României. Județul istoric Vâlcea*, București 2005, nr. 373.

³⁶ Numele a fost rescris alături; inscripția păstrează ambele texte.

³⁷ Numele a fost rescris mai jos, cu aceleași caractere.

anatema”, ижъ не покланѣет ѿ- [S?] | [...]ꙗ икона · образъ ꙗ ꙗ нашьго ꙗ ꙗ · | да
вѣде(т) ана[р]ема): *Viețile Sfinților*, noiembrie 28⁴⁸).

23. **Sf. Sava cel Sfințit** (сѣты сава ѿщени(к); pe filacter: „Să aveți ascultare [...] amestecată cu înțelepciune și bunătate/facere de bine”, ꙗменѣ по[[ѿ]лоушаніе| [...]ꙗ смѣсено| [і]ждриє(м)| и вѣотост|ню)
24. **Jupan Stroe mare spătar** (жоупа(н) строе вельки · спата(р))
25. **Sf. Pavel al Tebaidei** (сѣты паує(л) тивеиски; pe filacter: [...])
26. **Sf. Onufrie** (сѣты онофріє; pe filacter: „Fericit bărbatul care iubește pre Dumnezeu/iubirea lui Dumnezeu, precum [...] în sine”, блаже(н) мѣ(ж)| и(ж)[...]ꙗе любо[...]| вжѣе тако| [...]амого ꙗ| в[ꙗ?] сеѣе :~)
27. **Puteri cerești** („șase aripi”, шесто крыла(т); pe ripide: „sfânt Domnul”, • ѿ, • • а, • ; „serafim”, серафи(м); „mulți ochi”, много ѿчит • ; „heruvim”, херо(у)ви(м) ·)
28. **Panouri decorative**

⁴⁸ V. și *Erminia*, p. 159.